

**Krzysztof
Kozłbiał**

orcid.org/
0000-0001-6124-5341

Proces rozszerzenia Unii Europejskiej na obszar Bałkanów Zachodnich jako wyzwanie dla przyszłości integracji kontynentu

W idei integracji kontynentu europejskiego, realizowanej najpełniej przez powołanie do życia i funkcjonowanie Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali, następnie Europejskiej Wspólnoty Gospodarczej, wreszcie Unii Europejskiej, nigdy nie określono granic finalnych tego projektu. Z tego powodu proces ten należy określać jako ciągle trwający, perspektywiczny. Obecnie UE liczy 28 państw członkowskich¹, lecz wysoce prawdopodobne jest, że w nieodległej przyszłości liczba członków może wzrosnąć.

Ewentualne rozszerzenie organizacji może w najbliższych latach nastąpić w zasadzie tylko w kierunku Europy Południowo-Wschodniej, ponieważ trwają już rozmowy na ten temat. Unia, jak się wydaje, chce odegrać na Półwyspie Bałkańskim rolę stabilizatora, stwarzającego realne możliwości rozwoju gospodarczego i politycznego w przyszłości przez integrację regionu w ramach unijnych struktur.

Autor zakłada, że Unia Europejska ma (jeszcze) możliwości skutecznego oddziaływania na tę część kontynentu europejskiego pod względem politycznym i gospodarczym. W celu weryfikacji tej hipotezy spróbuję udzielić odpowiedzi na zagadnienia badawcze:

- 1) Jaki jest stan rozmów na temat akcesji poszczególnych państw regionu do UE,
- 2) W jakiej perspektywie czasowej można realnie spodziewać się rozszerzenia organizacji na Bałkany,
- 3) Jakie problemy mogą wystąpić w procesie rozszerzenia UE na Bałkany,
- 4) Jakie znaczenie ma nowa dynamika związana z zainteresowaniem Unii Bałkanami Zachodnimi, zauważalna od 2018 r.

W rozważaniach wykorzystano tradycyjne metody dociekań w naukach o polityce, tj.: metodę instytucjonalno-prawną i analizę treści źródeł (najczęściej w postaci aktów prawnych i innych dokumentów), metodę prognostyczną, aby dokonać

¹ Tekst powstał w momencie, w którym Wielka Brytania jeszcze nie opuściła Unii Europejskiej, oddaje stan wiedzy Autora na dzień 1 lipca 2019 r.

ekstrapolacji przebiegu zdarzeń związanych z procesem integracji Bałkanów Zachodnich z UE, a także metodę historyczną – w celu przedstawienia tła zaangażowania Unii na Bałkanach, co będzie zresztą wstępem do dalszych przemyśleń.

Zaangażowanie Unii Europejskiej na Bałkanach – początki

Rozpad byłej Jugosławii na początku lat 90. minionego stulecia prowadził do zaognienia, względnie rozbudzenia, konfliktów i napięć uśpionych na tym obszarze, niezwykle zróżnicowanym pod względem zarówno etnicznym, jak i religijnym. Prowadziło to do wojen (wojna serbsko-chorwacka, wojna w Bośni i Hercegowinie), którym społeczność międzynarodowa nie potrafiła zapobiec, względnie była nimi na tyle zaskoczona, że nie potrafiła podjąć skutecznej interwencji. Jeśli do interwencji już doszło, to w sytuacji, która budziła wątpliwości, jak na obszarze Kosowa w roku 1999². Byłe republiki federacyjnej Jugosławii ogłosiły niepodległość, a rozkład państwa przypieczętowała decyzja o niezależności podjęta w 2006 r. przez Czarnogórę i w 2008 r. przez Kosowo³.

Bez wątpienia ówczesna Wspólnota Europejska była zaskoczona rozpadem państwa jugosłowiańskiego i reakcje na te wydarzenia – z perspektywy lat – należy ocenić jako nieadekwatne. Posunięcia Brukseli zostały także w praktyce zmarginalizowane przez aktywność zarówno Organizacji Narodów Zjednoczonych, jak i Stanów Zjednoczonych. Działania Wspólnoty skupiły się na pomocy humanitarnej i gospodarczej. Zauważalny był brak skoordynowanych reakcji poszczególnych państw członkowskich na wydarzenia w byłej Jugosławii, brakowało skutecznych instrumentów mogących wpisać się we wspólną politykę zagraniczną wobec tego obszaru.

Po zakończeniu konfliktów UE w dalszym ciągu oferowała temu obszarowi pomoc humanitarną. Przełomem był dopiero wspomniany konflikt w Kosowie. W jego następstwie zaproponowano w Brukseli politykę wzmocnienia działań ad-

² Po nieudanych próbach kompromisu 24 marca 1999 r. działania militarne w Kosowie podjęły siły NATO. Trwały one do 10 czerwca i były oficjalnie misją mającą zapobiec katastrofie humanitarnej. Działania Paktu Północnoatlantyckiego przyczyniły się jednak także do powstania fali uchodźców, a naloty na strategiczne punkty w Serbii (np. rafinerie, mosty) owocowały ofiarami ludzkimi i stratami liczonymi w miliardach dolarów amerykańskich. Po zakończeniu akcji na mocy rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ nr 1244 z 10 czerwca 1999 r. w Kosowie powstała tymczasowa misja administracyjna ONZ (UNMIK). Miała ona zapewnić administrację tego obszaru i jego stopniową demokratyzację. Mimo upływu 20 lat owa tymczasowość trwa do dziś. Na temat konfliktu kosowskiego zob. m.in.: D. Gibas-Krzak, *Serbsko-albański konflikt o Kosowo w XX wieku. Uwarunkowania – przebieg – konsekwencje*, Toruń 2009; M.D. Luković, *Kryzys kosowski oczyma Serbów. Bezpośrednie przyczyny, korzenie historyczne, przebieg i konsekwencje*, Belgrad 1999; K. Pawłowski, *Kosowo. Konflikt i interwencja*, Lublin 2008.

³ Decyzja podjęta przez Kosowo do dziś budzi wątpliwości, gdyż kwestionowana jest jego państwowość. Nie uznaje jej m.in. pięć państw członkowskich Unii (Cypr, Grecja, Hiszpania, Rumunia i Słowacja), co stawia pod wielkim znakiem zapytania proces rozszerzenia organizacji o ten obszar. Z powodu wątpliwości co do państwowości Kosowa w dalszej części rozważań będzie stosowane pojęcie „obszar Kosowa”, wymiennie z określeniem „Kosowo”.

resowanych do tego regionu, co wkrótce przybrało formę bardziej sprecyzowanych propozycji⁴.

W czerwcu 1999 r. podpisany został Pakt Stabilności dla Europy Południowo-Wschodniej, mający wspierać działania pokojowe, demokrację, poszanowanie praw człowieka i rozwój gospodarczy. Było to działanie mające na celu regionalne podejście do problemu, niekoniecznie skuteczne, z drugiej strony oznaczało odejście od zarządzania kryzysem bałkańskim. W roku następnym podczas szczytu Unii w portugalskim Santa Maria de Feira po raz pierwszy podkreślono, że państwa objęte nowym procesem – nazwanym procesem stabilizacji i stowarzyszenia (SAP – *Stability and Association Process*) – będą mogły wstąpić do Unii Europejskiej. Była to deklaracja przełomowa⁵. Państwa, które miano objąć tym procesem, unijne instytucje określały mianem Bałkanów Zachodnich⁶.

W ramach SAP Unia podpisywała z poszczególnymi państwami porozumienia o stabilizacji i stowarzyszeniu (SAA – *Stability and Association Agreements*). Układy te były negocjowane, uznano bowiem, że każde z państw ma określoną specyfikę i własne problemy⁷. Najwcześniej, w 2001 r., podpisano porozumienie z Chorwacją. Konsekwencją nowego podejścia były także szczyty Unia–Bałkany Zachodnie. Pierwszy, inicjujący nowy proces, miejsce odbył się w 2000 r. w Zagrzebiu. Kolejny, trzy lata później, w Salonikach, gdzie przyjęto tzw. Agendę z Salonik akcentującą raz jeszcze podążanie w kierunku integracji regionu z Unią⁸.

Co istotne, Unia Europejska oprócz wsparcia politycznego oferowała także od początku zauważalną pomoc finansową w postaci programów mających na celu wsparcie reform, wydatków na powojenną odbudowę, tworzenie ram instytucjonalnych i ustawodawczych mających przyczynić się do wzmocnienia demokracji, rozwój społeczny czy też wspieranie regionalnej i transnarodowej kooperacji między poszczególnymi państwami⁹. W latach 2000–2006 był to program CARDS (4,6 mld euro), następnie Instrument Pomoc Przedakcesyjnej IPA, obecnie (od 2014 r.) IPA II. Ten ostatni – na lata 2014–2020 – przewidywał wsparcie w wysokości 11,7 mld euro, choć istotna ich część adresowana jest do Turcji – jako

⁴ D. Wybranowski, *Chorwacja a Unia Europejska. Między stowarzyszeniem a integracją – wybrane problemy polityki UE na Bałkanach Zachodnich od lat 90. XX wieku do początku XXI wieku*, w: *Polityka sąsiedztwa Unii Europejskiej. Pomostowość czy buforowość?*, red. J. Jartyś, A. Staszczuk, Szczecin 2008, s. 156–159.

⁵ K. Koźbiał, *Unia Europejska jako czynnik stabilizacyjny na Bałkanach. Stan obecny i wyzwania na przyszłość*, w: *Unia Europejska jako współczesny aktor stosunków międzynarodowych*, red. J. Knopek, Toruń 2009, s. 373–374.

⁶ Zaliczono do nich: Chorwację (wstąpiła do UE w 2013 r.), Albanie, Bośnię i Hercegowinę, Czarnogórę, Serbię oraz obszar Kosowa.

⁷ Odejście od podejścia regionalnego na rzecz jednostkowego traktowania i oceniania poszczególnych państw należy ocenić pozytywnie.

⁸ K. Koźbiał, dz. cyt., s. 375.

⁹ A. Nowak-Far, *Bałkany Zachodnie a Unia Europejska – prawidłowości procesu integracji*, w: *Integracja Bałkanów Zachodnich z Unią Europejską*, red. tenże, Warszawa 2012, s. 49–50.

także państwa kandydującego¹⁰. Mimo zmiany ukierunkowania przepływających środków priorytetem w dalszym ciągu pozostała kooperacja ponadgraniczna i regionalna. Nie wszystkie zamierzenia unijne okazały się sensowne. Przykładowo, niewykorzystane zostały środki przewidziane pierwotnie na pomoc dla osób zmuszonych do opuszczenia swego dotychczasowego miejsca zamieszkania, które po zakończeniu konfliktów chciałyby wracać do swoich domów, czemu trudno się dziwić, biorąc pod uwagę traumatyczne doświadczenia.

Warto również zaakcentować, że pod wpływem chęci przystąpienia do Unii państwa bałkańskie współdziałają w ramach formatu gospodarczego, założonego jeszcze w latach 90. XX w. przez państwa środkowoeuropejskie jako tzw. Środkowoeuropejskie Porozumienie o Wolnym Handlu (CEFTA), wykorzystując jego doświadczenia¹¹. Państwa tej części Europy współpracują w ramach porozumienia od 2006 r. (przyjęto do niego także Mołdawię)¹². Bez wątpienia przedłużenie sensu istnienia CEFTA – jako CEFTA II – stanowi ważny wkład państw Europy Środkowej – członków Unii Europejskiej od 2004 r. – w rozszerzenie organizacji na Bałkany, będąc swego rodzaju przykładem udanej integracji. Z drugiej strony tego rodzaju kooperacja stanowi dla unijnych instytucji przykład możliwości współpracy państw regionu bałkańskiego.

Bez wątpienia sukcesem pierwszego dziesięciolecia obecnego wieku były działania zbliżające państwa regionu do Unii. Za takie należy uznać stypendia umożliwiające studia lub badania w państwach UE, możliwość udziału w programie *Erasmus Mundus*, następnie *Erasmus* (obecnie *Erasmus+*) oraz wprowadzenie z czasem ruchu bezwizowego dla obywateli państw Bałkanów Zachodnich¹³.

Kluczowe wydaje się pytanie o powody coraz dalej idącego zaangażowania Unii w zbliżanie państw obszaru bałkańskiego do członkostwa. Odpowiedź nie jest trudna. Po pierwsze, są to państwa leżące w bezpośrednim sąsiedztwie UE (lub z nią sąsiadujące). Ich włączenie do organizacji należy zatem uznać za swoiste domknięcie integracji. Po drugie, w interesie Brukseli leży sąsiedztwo z państwami stabilnymi i przewidywalnymi. Nie jest to zaskakujące dla organizacji poważnie myślącej o przyszłości. Z tego samego powodu na przełomie XX i XXI stulecia Unia uznała, że należy dokonać rozszerzenia o państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Po trzecie, Bałkany mają strategiczne znaczenie wynikające z położenia geograficznego (styk Europy i Azji) i znaczenia tamtejszych połączeń komunikacyjnych. Obszar ten jest miejscem konkurencji Chin (zaangażowanie gospodarcze i inwestycyjne), Rosji (tradycyjne, historyczne związki z tym obszarem), Stanów Zjednoczonych oraz Unii, która nie może sobie pozwolić na „wypchnięcie” z tego fragmentu kontynentu.

¹⁰ *Overview – Instrument for Pre-accession Assistance*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en [dostęp: 22.04.2019].

¹¹ M. Natanek, *Region Bałkanów Zachodnich jako strategiczny obszar budowania spójności Grupy Wyszehradzkiej*, w: *Polska polityka europejska. Wyzwania krajowe i międzynarodowe*, red. Z. Czachór, A. Jaskulski, Poznań 2019, s. 166, 169.

¹² A. Nowak-Far, dz. cyt., s. 73.

¹³ K. Koźbiał, dz. cyt., s. 379.

Region bałkański wiele razy w historii wpływał na bezpieczeństwo kontynentu europejskiego. Wydarzenia lat 90. ubiegłego wieku przypominały o tym dobitnie. Wyzwania dotyczące tego obszaru są rozległe, obejmują nie tylko wewnętrzne problemy poszczególnych państw, związane m.in. z nabrzmiałymi kwestiami etnicznymi, ale także wpływy zewnętrzne. Niestabilność, będąca swoistą cechą Bałkanów, zmiany geopolityczne, nierozwiązane spory (być może w ogóle nierozwiązywalne) wpływają bez wątpienia na bezpieczeństwo państw półwyspu i nie tylko¹⁴. Z tych przyczyn ewentualne rozszerzenie Unii Europejskiej w tym kierunku stanowi ważne wyzwanie dla projektu integracji europejskiej.

Obecny stan zaangażowania poszczególnych państw Bałkanów Zachodnich w proces integracji z UE

Państwa Bałkanów Zachodnich zajmują w sumie obszar 207 831 km², zamieszkuje je 18,6 mln ludzi¹⁵. Biorąc pod uwagę te dane, rozszerzenie Unii nie powinno być zatem żadnym problemem. Pod względem wielkości jest to obszar nieco mniejszy niż Rumunia, pod względem populacji liczba mieszkańców nieco wyższa ludność Niderlandów.

Aby zostać członkiem Unii Europejskiej, państwa kandydujące do organizacji podlegają rygorom związanym ze spełnieniem odpowiednich kryteriów odnoszących się do spraw politycznych i gospodarczych (tzw. kryteria kopenhaskie przyjęte w 1993 r.). Muszą przyjąć prawo europejskie (w wynegocjowanych obszarach możliwe są przejściowe okresy dostosowawcze). Negocjacje są procesem kilkuletnim, nie jest możliwe określenie czasu ich trwania, jest to bowiem zależne od postępów kraju kandydującego, postępów dokonywanych na drodze do członkostwa. Choćby z tego powodu wszelkiego rodzaju kreślenie perspektyw członkostwa może być obarczone błędem. Toczące się rozmowy są podzielone na 35 tzw. rozdziałów akcesyjnych.

Obecnie (stan na 1 lipca 2019 r.) państwami kandydującymi do członkostwa są Północna Macedonia¹⁶ (status taki ma od 2005 r.), Czarnogóra (od 2010 r.), Serbia (od 2012 r.) i Albania (od 2014 r.)¹⁷. Od końca czerwca 2012 r. UE prowadzi negocjacje z Czarnogórą, od stycznia 2014 r. z Serbią. Bośnia i Hercegowina oraz Kosowo są tzw. potencjalnymi kandydatami do Unii, przy czym ta pierwsza złożyła wniosek o członkostwo w 2016 r.

W 2012 r. Unia zaproponowała w strategii rozszerzeniowej tzw. nowe podejście polegające na rozpoczęciu negocjacji od rozdziałów najtrudniejszych (23 i 24 – obejmują one obszar sądownictwa, praw podstawowych, wymiaru sprawiedli-

¹⁴ M. Mihajić, *Bałkański kompleks niestabilności i bezpieczeństwa*, w: *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008, s. 297–299.

¹⁵ Dane za 2018 r. na podstawie *CIA World Factbook*, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_eur.html [dostęp: 23.06.2019].

¹⁶ Od lutego 2019 r. oficjalna nazwa państwa to Republika Północnej Macedonii. W tekście określenia Północna Macedonia i Macedonia będą stosowane wymiennie.

¹⁷ Status taki od 2005 r. ma także Turcja.

wości, wolności i bezpieczeństwa), co z uwagi na istniejące problemy jest decyzją zrozumiałą¹⁸.

Nie ulega żadnym wątpliwościom, że Czarnogóra i Serbia (w tej właśnie kolejności) są państwami, z którymi rozmowy o członkostwie są najbardziej zaawansowane). Z tego też powodu w 2018 r. unijne instytucje wymieniły je jako te, których akcesja byłaby możliwa najszybciej (o czym w dalszej części artykułu), przy założeniu braku wystąpienia istotnych przeszkód. Czarnogóra otwarła już 32 z 35 rozdziałów akcesyjnych, Serbia 16 (w obu przypadkach po dwa są zamknięte). Pod koniec maja 2019 r. Komisja Europejska rekomendowała państwu członkowskim rozpoczęcie rozmów akcesyjnych z Macedonią i Albanią¹⁹.

Ostatnim dokumentem unijnym, w którym dokonano oceny poziomu rozwoju państw Bałkanów Zachodnich w kierunku integracji z UE, jest Komunikat Komisji Europejskiej z 17 kwietnia 2018 r.²⁰ Jak to miało miejsce w ostatnich latach, po raz kolejny podkreślono konieczność walki w tych państwach z korupcją i przestępczością zorganizowaną, ale równocześnie zwrócono uwagę, że istotnym punktem zainteresowania unijnych instytucji będzie zapewnienie wolności wypowiedzi i niezależności mediów, z czym bez wątpienia był na tym obszarze w ostatnich latach kłopot. Zaakcentowano także, że kwestiami niezwykle istotnymi będą działania na rzecz funkcjonowania instytucji demokratycznych, równouprawnienia mniejszości i równości płci, wreszcie racjonalizacja funkcjonowania struktur administracji państwowej. Nawiązując do kryzysu uchodźczego lat 2015–2016, podkreślono, że najistotniejszymi partnerami Unii pod tym względem są Macedonia i Serbia.

Trudno nie oprzeć się wrażeniu, że dokument ten powtarzał znane od lat zarzuty dotyczące przede wszystkim poziomu demokratyzacji Bałkanów Zachodnich jako całości. Mimo kilkuletnich zachęt ze strony Brukseli idących w tym kierunku trudno zauważyć postępy. Mało tego, z powodu kryzysu uchodźczego i napływu migrantów tzw. szlakiem bałkańskim można nawet powtórzyć za Martą Szpalą tezę, że UE „przyrykała oko” na rozwijające się niedemokratyczne formy rządów w imię gwarancji pozornej stabilności regionu²¹. Szczególnie było to widoczne w przypadku tolerowania przez Brukselę coraz mniej demokratycznych działań rządu Nikoli Gruewskiego w Macedonii.

Gdyby przyjąć możliwy scenariusz rozszerzenia Unii Europejskiej o państwa Bałkanów Zachodnich w trzecim dziesięcioleciu obecnego stulecia, należy pod-

¹⁸ A. Sączuk, *Balkany Zachodnie – stan i perspektywy polityki rozszerzeniowej Unii Europejskiej*, w: *Integracja Bałkanów...*, s. 210.

¹⁹ *Albania i Macedonia Pln. w Unii Europejskiej. KE rekomenduje*, <https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-albania-i-macedonia-pln-w-unii-europejskiej-ke-rekomenduje-n,nId,3016594> [dostęp: 19.06.2019].

²⁰ *Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2018 Communication on EU Enlargement Policy*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417_strategy_paper_en.pdf [dostęp: 24.04.2019].

²¹ M. Szpala, *UE wobec Bałkanów Zachodnich: w poszukiwaniu nowych rozwiązań*, Biuro Analiz Sejmowych, „Infos” nr 14 (252) z 20 grudnia 2018 r., s. 2.

kreślić, że byłaby to decyzja o charakterze przełomowym, decyzja polityczna kończąca podjęte wcześniej rozstrzygnięcia. Państwa analizowanego fragmentu Starego Kontynentu nie są z punktu widzenia Unii szczególnie istotnie, jeśli weźmiemy pod uwagę gospodarkę. Są to państwa słabo rozwinięte jak na Europę. W sumie ich obroty handlowe z państwami UE wyniosły w 2016 r. ponad 43 mld euro (lecz 10 lat wcześniej ledwie przekraczały 21 mld), choć trzeba zauważyć, że pod względem importu i eksportu to Unia jest głównym partnerem gospodarczym regionu i jej udział wynosi 73% całych obrotów handlowych. Ponad 72% inwestycji zagranicznych w tych państwach także przypada na UE. O ważności związków świadczy także poziom wymiany studenckiej w ramach programu *Erasmus+* (ponad 25 tys. studiujących w roku akademickim 2015/2016). Dane te wyszczególniono w tabeli 1.

Tabela 1. Związki gospodarcze UE z państwami Bałkanów Zachodnich oraz poziom wymiany studenckiej w latach 2015–2016

Państwo	Eksport do państw UE (w %)	Import z państw UE (w %)	Inwestycje zagraniczne państw UE (w mln EUR)	Wymiana studencka w ramach programu <i>Erasmus+</i> (2015–2016)
ALBANIA	77,7	62,5	242,3	3660
BOŚNIA I HERCEGOWINA	70,8	60,6	228,6	5160
CZARNOGÓRA	35,6	47,3	219,8	1760
MACEDONIA	78,7	51,2	1 518	3500
SERBIA	62	64,4	1 118	9000
Obszar Kosowa	26,9	44,7	350	2200

Źródło: *Western Balkans Economy*, <https://www.consilium.europa.eu/de/infographics/western-balkans-economy/> [dostęp: 19.04.2019].

Gdy porównuje się poziom rozwoju gospodarczego, można się odnieść także do danych dotyczących poziomu PKB. Gdyby przyjąć, że w 2017 r. średnia dla państw członkowskich Unii wynosiła 100%, to PKB Czarnogóry wyniósł 46% średniej, Macedonii i Serbii po 36%, Bośni i Hercegowiny 32%, a Albanii 30%²².

Ciągłym problemem regionu jest wysokie bezrobocie, szczególnie wśród ludzi młodych (15–24 lata). Pod tym względem państwa Bałkanów Zachodnich zajmują czołowe miejsca: w Bośni i Hercegowinie odsetek młodych bez pracy wyniósł w 2017 r. aż 62,8%, w Kosowie 55,3%, w Macedonii prawie 54%, w Serbii ponad 51%, a w Czarnogórze 41,1%²³. Są to dane zatrważające. Ogólny poziom bezro-

²² <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00114&plugin=1> [dostęp: 19.04.2019]. Brak danych odnośnie do Kosowa. Dla porównania: PKB Polski wynosiło wówczas 70% unijnej średniej, Grecji – 67%, Chorwacji – 62%, a Bułgarii – 49%.

²³ *Bośnia i Hercegowina na I miejscu pod względem bezrobocia ludzi młodych w czołówce państw regionu*, <http://balkanistyka.org/bosnia-i-hercegowina-na-1-miejscu-pod-wzglem-bezrobocia-ludzi-mlodych-w-czolowce-panstwa-regionu/> [dostęp: 24.04.2019].

bocia wynosił w 2016 r. 15,2% w Albanii, 15,4% w Serbii, 17,8% w Czarnogórze, 23,7% w Macedonii, 25,5% w Bośni i Hercegowinie i aż 27,5% w Kosowie²⁴.

Z danych ekonomicznych wyraźnie zatem wynika znaczące odstawanie tychże państw od średniej unijnej. Z punktu widzenia Brukseli włączenie tych państw do Unii nie będzie oznaczało wzmocnienia organizacji pod tym względem.

Przełom roku 2018?

Niewykluczone, że w przyszłości rok 2018 będzie określany mianem przełomowego w kontaktach na linii Bruksela–Bałkany Zachodnie. Powodem tego jest fakt, że 6 lutego 2018 r. Komisja Europejska przedstawiła nową strategię wobec tego obszaru, a 17 maja tegoż roku w Sofii miało miejsce pierwsze od 15 lat spotkanie obu stron na szczycie. W obliczu prezydencji w Radzie UE Rumunii (I połowa 2019 r.) i Chorwacji (I połowa 2020 r.) można wiązać nadzieję na dalsze ożywienie procesu.

W nowej strategii Komisji zaznaczono, że rozszerzenie na Bałkany jest perspektywą wynikającą z chęci zaangażowania UE, o czym w 2017 r. w orędziu o stanie Unii wspominał przewodniczący Komisji Jean Claude Juncker, akcentując do 2025 r. realizację strategii na rzecz przystąpienia Serbii i Czarnogóry do organizacji²⁵. W strategii nie ukrywano, że bezpieczne Bałkany oznaczają bezpieczeństwo i stabilną przyszłość także dla organizacji, jak i to, że państwa bałkańskie muszą wdrożyć odpowiednie reformy, aby móc poważnie myśleć o członkostwie, szczególnie w takich dziedzinach, jak: reforma sądownictwa, zwalczanie korupcji i zorganizowanej przestępczości, reformy administracji publicznej oraz funkcjonowanie instytucji demokratycznych. Za nie mniej ważne uznano sprawę pojednania między państwami regionu oraz rozwiązanie wielu kwestii drażliwych, w tym sporów granicznych²⁶.

W Strategii wskazano sześć tzw. inicjatyw przewodnich, które Unia ma podjąć w najbliższych latach, aby dokonać wsparcia dla transformacji zainteresowanych państw. Są to:

- praworządność,
- bezpieczeństwo i migracja,
- rozwój społeczno-gospodarczy,
- połączenia transportowe i energetyczne,
- agenda cyfrowa,
- pojednanie i stosunki dobrosąsiedzkie.

Także i w tym dokumencie ponownie zwrócono uwagę na możliwość przyjęcia do Unii do 2025 r. Serbii i Czarnogóry. W stosunku do reszty zainteresowanych państw podkreślono, że mogą dołączyć do organizacji w przyszłości, nie określając konkretnych dat.

²⁴ *Communication from the Commission...*

²⁵ *Orędzie o stanie Unii 2017*, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/letter-of-intent-2017_pl.pdf [dostęp: 22.04.2019].

²⁶ *Strategia dla Bałkanów Zachodnich*, Komunikat prasowy Komisji Europejskiej z 6 lutego 2018 r., europa.eu/rapid/press-release_IP-18-561_pl.pdf [dostęp: 22.04.2019].

Tematykę zaangażowania UE na Bałkanach poruszono również podczas bułgarskiego przewodnictwa w Radzie UE w pierwszej połowie 2018 r. Dano temu wyraz 17 maja podczas szczytu UE–Bałkany Zachodnie w Sofii. W końcowej deklaracji szczytu podkreślono chęć zaangażowania Unii w proces transformacji na Bałkanach, podkreślając jednocześnie konieczność działań państw regionu w obszarach wspomnianych w lutym.

Podtrzymano priorytet dla sześciu wiodących obszarów²⁷. W obszarze „praworządność” przewidziano wsparcie dla reform sądownictwa, rozszerzenie doradczych misji, obserwację postępowań sądowych, jak i pomoc w ramach Europejskiego Funduszu dla Demokracji. W sferze dotyczącej bezpieczeństwa i migracji zaznaczono konieczność rozbudowy współpracy w zwalczaniu terroryzmu i zorganizowanej przestępczości oraz w działaniach związanych z migracjami i zarządzaniem sytuacjami na granicach. W obszarze „rozwój społeczno-gospodarczy” uwaga ma być zwrócona przede wszystkim na ludzi młodych – przez zwiększenie możliwości oddziaływania programu *Erasmus+* (jego podwojenie), dalsze kształcenia, jak i zapobieganie tzw. drenażowi mózgow. Aktywność ta ma na celu, aby najmłodszy nie wyjeżdżał z Bałkanów, będąc zmuszonymi do szukania lepszych perspektyw życiowych²⁸. W dziedzinie „połączenia transportowe i energetyczne” chodzi o zwiększenie możliwości rozwojowych przez polepszenie infrastruktury transportowej (np. budowa *Peace Highway* z Niszu do Prisztiny) oraz rozszerzenie unijnej współpracy energetycznej na Bałkany Zachodnie, troszcząc się przede wszystkim o zaopatrzenie w energię i dywersyfikację dostaw istotnych surowców energetycznych (np. budowa połączeń gazowych między Serbią i Bułgarią). Jednym z celów jest także stworzenie regionalnego rynku energetycznego. Z kolei „agenda cyfrowa” przewiduje działania na rzecz obniżenia kosztów roamingu w tej części kontynentu²⁹ oraz inwestycje w tym zakresie. Wreszcie UE kładzie istotny nacisk na proces pojednania między państwami bałkańskimi, wspierając współpracę między społeczeństwami obywatelskimi w regionie oraz wprowadzenie mechanizmów zapobiegających bezkarności.

²⁷ Szczegóły zob.: *EU–Western Balkans Summit, Erklärung von Sofia, 17. Mai 2018*, https://www.consilium.europa.eu/media/34781/sofia-declaration_de.pdf [dostęp: 24.04.2019].

²⁸ Problem ten jest przykładowo nabrzmiały w Macedonii, gdzie – jak się szacuje – nawet ok. 70 tys. ludzi przyjęło bułgarskie obywatelstwo, aby móc wyjechać do państw UE z powodu lepszych możliwości zarobkowych. Między 1998 a 2011 r. kraj ten opuściło legalnie ok. 10% obywateli z powodu braku perspektyw rozwojowych. Z kolei dane za lata 1997–2005 wskazują, że kraj opuściło 29% ludzi z wykształceniem wyższym. Zob.: *Macedonia traci ludzi przez drenaż mózgow*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/macedonia-traci-ludzi-przez-drenaz-mozgow/> [dostęp: 20.04.2019]; *Macedonia Północna nikt tu nie wierzy w przyszłość*, <https://www.newsweek.pl/swiat/macedonia-polnocna-nikt-tu-nie-wierzy-w-przyszlosc/qf7610h> [dostęp: 20.04.2019].

²⁹ W kwietniu 2019 r. zanotowano pierwszy istotny sukces, gdyż państwa Bałkanów Zachodnich podpisały umowę, na mocy której roaming ma być zniesiony w 2021 r. Od 1 lipca 2019 r. ustalono wejście w życie obniżki cen o 27%. Od lipca 2021 r. połączenia zagraniczne mają kosztować tyle, ile te wykonywane w poszczególnych państwach członkowskich Unii. *Kraje Bałkanów Zachodnich podpisały umowę o zniesieniu roamingu*, <https://biznes.interia.pl/wiadomosci/news/kraje-balkanow-zachodnich-podpisały-umowe-o-zniesieniu,2608525,4199> [dostęp: 24.04.2019].

Gdy mowa o przełomie roku 2018, należy zdecydowanie zaakcentować także pozytywne konkluzje porozumienia grecko-macedońskiego. Grecja od lat blokowała rozmowy z Macedonią, nie akceptując występowania tego państwa na forum międzynarodowym pod określeniem zawierającym wyraz „Macedonia”, co nie spotkało się w zasadzie z żadną interwencją unijnych instytucji. Bezowocny spór zakończył się po zmianie rządu w pojugosłowiańskiej republice (premierem został Zoran Zaew). Większość obywateli państwa zaakceptowała w referendum z końca września 2018 r. nową nazwę państwa (Północna Macedonia)³⁰, którą następnie wprowadzono do konstytucji³¹. Nazwę zaakceptował również na początku 2019 r. parlament grecki³², co stanowiło niezaprzeczalny krok naprzód we wzajemnych relacjach. Był to główny warunek odblokowania rozmów z Macedonią na temat wejścia zarówno do UE, jak i NATO.

Wspomniane wydarzenia, mające miejsce w 2018 i na początku 2019 r., każą zatem z optymizmem spojrzeć na przyszłość rozmów o członkostwie państw analizowanego regionu w Unii Europejskiej. Czy tak się faktycznie stanie, czy będzie można mówić o realnym przełomie, trudno w tym momencie wyrokować.

Potencjalne problemy na drodze do Unii Europejskiej

Omawiane państwa ciągle znajdują się w procesie transformacji politycznej i gospodarczej. Trudno zaliczyć je do rozwiniętych demokracji spełniających wszelkie standardy z tym związane. Wskazują na to choćby różne międzynarodowe rankingi.

W odniesieniu do potencjalnych problemów na drodze do UE, trzeba zwrócić uwagę na konieczność dalszej demokratyzacji państw bałkańskich. Szczególnie w ostatnich kilku latach unaocznili się procesy niedemokratyczne, zwłaszcza w takich państwach, jak Macedonia (rządy premiera N. Gruewskiego w latach 2006–2016), Czarnogóra (środowiska zbliżone do Milo Đukanovića, premiera w latach 1991–1998, 2003–2006, 2008–2010 oraz 2012–2016, również prezydenta w latach 1998–2002 i od 2018 r.) czy Serbia³³ (rządy premiera Aleksandra Vučića w latach 2014–2017, od 2017 r. będącego prezydentem).

Nic dziwnego, że mnożące się zarzuty dotyczące ogólnie braku demokracji, względnie jej niskiego poziomu, odzwierciedliły się w odległych miejscach państw

³⁰ Z uwagi na niewielką frekwencję wynik nie był jednak wiążący z punktu widzenia prawa macedońskiego. *Macedonia Referendum Records Low Turnout, Both Sides Claim Victory*, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-name-referendum-marks-low-turnout-09-30-2018> [dostęp: 1.10.2018].

³¹ M. Szpała, *Macedonia: parlament za zmianą nazwy państwa*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-01-15/macedonia-parlament-za-zmiana-nazwy-panstwa> [dostęp: 12.01.2019].

³² *Grecja. Parlament zaakceptował umowę z Macedonią ws. nazwy kraju*, <https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna/news/grecja-parlament-zaakceptowal-umowe-z-macedonia-ws-nazwy-kraju/> [dostęp: 12.02.2019].

³³ Szerzej na temat Serbii zob.: W. Hebda, *Tendencje niedemokratyczne w Republice Serbii po 2015 roku*, w: *Pomiędzy demokracją a autorytaryzmem. Doświadczenia polityczno-ustrojowe państw współczesnych*, red. J. Wojnicki, J. Zalesny, Warszawa 2018, s. 187–207.

bałkańskich w rankingach odnoszących się do tej problematyki. W rankingu „Indeks wolności prasy” (*World Press Freedom*) za 2019 r., prezentowanym przez organizację „Reporterzy bez granic”, najgorzej wypada Czarnogóra (104. miejsce), nieco tylko lepiej Macedonia (95.) i Serbia (90.), Albania jest lokowana na miejscu 82., Kosowo na 75., a najwyższą – 63. pozycję – zajmuje Bośnia i Hercegowina³⁴.

Z kolei w corocznym raporcie przygotowywanym przez *Freedom House* dotyczącym stanu demokracji i wolności (*Freedom in the World*) za 2019 r. najgorzej wypada Bośnia i Hercegowina, uzyskując 53 pkt (na 100 możliwych), nieco tylko lepiej Kosowo (54 pkt) i Macedonia (59). Wyżej są notowane Czarnogóra (65 pkt), Serbia (67), a najwyższą Albanii, oceniona na 68 pkt³⁵.

Natomiast indeks wolności gospodarczej, który odzwierciedla przede wszystkim restrykcyjność przepisów i zakres stosowania przymusu przez władzę w działalności gospodarczej, publikowany przez „The Wall Street Journal” i *Heritage Foundation*, najwyżej ocenia Macedonię (33. miejsce w świecie), nieco gorzej Kosowo (51. miejsce), Albanii (52.) i Serbię (69.), a najgorzej Bośnię i Hercegowinę (83.) oraz Czarnogórę (92.)³⁶.

Państwa bałkańskie cechują się także bez wątpienia problemami z korupcją, na co zresztą od wielu lat zwracają uwagę unijne instytucje. Według *Transparency International* i przedstawionego przez nią Indeksu percepcji korupcji za 2018 r. najgorzej oceniana jest Albania (99. miejsce, 36 pkt na 100 możliwych), nieco wyżej w klasyfikacji są Macedonia i Kosowo (93. miejsce, po 37 pkt), Bośnia i Hercegowina (89. miejsce, 38 pkt), Serbia (87. miejsce, 39 pkt), a najwyższą Czarnogóra (67. miejsce, 45 pkt). Pomijając Czarnogórę, większe problemy z korupcją, według tego indeksu, mają jedynie Rosja, Mołdawia i Ukraina³⁷.

Dane te wskazują, że pozostaje do nadrobienia istotny dystans, aby można było mówić o rozwiniętych państwach europejskich. Z drugiej jednak strony perspektywa możliwości przystąpienia do Unii powinna być ważkim argumentem na rzecz podejmowania niezbędnych reform.

Należy brać pod uwagę jeszcze jeden istotny czynnik, mogący negatywnie wpływać na ewentualny proces integracji regionu z Unią Europejską. Często niedoceniane jest bowiem gospodarcze zaangażowanie Chin w regionie, gdzie można mówić już o inwestycjach wartych kilka miliardów euro. Państwa te korzystają z chińskiej pomocy, nie mając w zasadzie wyboru. Chińczycy angażują się przede

³⁴ *Ranking*, <https://rsf.org/en/ranking> [dostęp: 19.04.2019]. Dla porównania Bułgaria jest na 111. miejscu (czyli jeszcze niżej niż Macedonia), Chorwacja na 64., Węgry na 87., a Polska na 59. W sumie sklasyfikowano 180 państw świata.

³⁵ *Freedom World 2019*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019> [dostęp: 18.04.2019]. Dla porównania Bułgaria i Polska – oceniane jako kraje pod tym względem wolne – uzyskały odpowiednio 80 i 84 pkt. Wszystkie państwa Bałkanów Zachodnich zaliczone zostały do kategorii „częściowo wolne”.

³⁶ *Ranking*, <https://www.heritage.org/index/ranking> [dostęp: 18.04.2019]. Dla porównania Bułgaria zajmuje 37. pozycję, Polska 46., a Francja 71.

³⁷ <https://www.transparency.org/cpi2018> [dostęp: 20.06.2019]. Dla porównania Polska notowana jest na 36. miejscu (60 pkt), Węgry na miejscu 64. (46 pkt), a Bułgaria na miejscu 77. (42 pkt).

wszystkim w inwestycje drogowe, kolejowe i energetyczne. Najistotniejsze przykłady to:

- zakup przez spółkę *Cosco* portu w Pireusie, mającego być w przyszłości głównym portem bałkańskim,
- modernizacja linii kolejowej Belgrad–Stara Pazova o długości 35 km przez chińską firmę (wartość 350 mln USD) oraz odcinka Kolašin–Kos w Czarnogórze (fragment kolejowego połączenia z Belgradu do portu w Barze),
- udzielenie kredytu przez chiński *Exim Bank* (170 mln euro) na budowę mostu na Dunaju w Belgradzie, podobnie ten sam bank w 90% finansuje budowę autostrad w Macedonii z Kičeva do Ochrydy i z Miladinovci do Štipu (w sumie ponad 100 km), a wykonawcą jest także chińska firma *Sinohydro Corporation*,
- finansowanie w większości (ok. 700 mln euro) przez tenże *Exim Bank* budowy czarnogórskiej autostrady z Baru do Boljare (granica z Serbią),
- zakup przez firmę *He Steel Group* (46 mln euro) huty Żelazara w serbskim Smederevie,
- oddanie do użytku węglowej elektrowni Stanari w Bośni i Hercegowinie w 2016 r., realizowanej przez *Dongfang Electric*,
- otrzymanie na 10 lat koncesji na zarządzanie lotniskiem Rinas w Tiranie przez spółkę *China Everbright Limited*³⁸.

Niestety, Bruksela, podobnie jak państwa członkowskie organizacji, w sposób niezwykle bierny przyglądają się tym inwestycjom i chińskiemu zaangażowaniu. Mało tego, nie sposób nie wspomnieć o inicjatywie współpracy Chin z państwami Europy Środkowej i Wschodniej (tzw. format 16 + 1), obejmującej również Albanie, Bośnię i Hercegowinę, Czarnogórę, Macedonię i Serbię. Ostatni szczyt odbył się w kwietniu 2019 r. w Dubrowniku, gdzie zwrócono uwagę na kwestie transportu i logistyki. Równocześnie jednak obserwatorzy oceniają, że nieco mniej miejsca poświęcono państwom Bałkanów Zachodnich, do których do tej pory skierowana była większość chińskiego wsparcia kredytowego (70% kredytów *Exim Bank*)³⁹. W praktyce nie będzie to zapewne oznaczało chińskiego wycofania się z tej części Europy, choć faktem jest, że takie państwa, jak Macedonia czy Czarnogóra, mają mimo wszystko ograniczone możliwości zaciągania kredytów u innych partnerów.

Wnioski

Aksesja państw analizowanego regionu do Unii Europejskiej wydaje się, w mojej ocenie, jedyną realną możliwością mogącą przyczynić się do stabilności tej części Europy. Niestety, unijne instytucje, m.in. z powodu wewnętrznych problemów

³⁸ M. Szpala, *Chiny „wyręczają” Unię Europejską na Bałkanach Zachodnich*, https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/chiny-wyreczaja-unie-europejska-na-balkanach-zachodnich,311981_1_0_0.html [dostęp: 23.04.2019].

³⁹ J. Jakóbowski, M. Seroka, *Szczyt w Dubrowniku: europeizacja i rozszerzenie formatu 16+1*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-17/szczyt-w-dubrowniku-europeizacja-i-rozszerzenie-formatu-161> [dostęp: 23.05.2019].

Unii (następstwa kryzysu ekonomicznego z 2008 r.), przyczyniły się do tego, że proces rozszerzenia UE o ten właśnie region uległ w ostatnim dziesięcioleciu znaczącemu opóźnieniu. Trwa on długo, z punktu widzenia zainteresowanych państw być może zbyt długo. Stracono wiele czasu na przepychanki dotyczące kwestii drugorzędnych (np. grecki sprzeciw wobec nazwy swojego północnego sąsiada), nie skupiając się na kwestiach fundamentalnych (status Kosowa, demokratyzacja poszczególnych państw).

Przełom w podejściu Unii Europejskiej do integracji państw bałkańskich zarysowany w 2018 r. stwarza nadzieje na zakończenie tego procesu. Wspomniana data 2025 r., jako być może moment przyjęcia do organizacji Serbii i Czarnogóry, wydaje się realna, choć jest to zależne od obu negocjujących stron. Ciągłe brak jednak odpowiedzi na pytanie: co dalej? O ile realne szanse na członkostwo w UE mają jeszcze Albania, Macedonia, a może nawet – w dalszej perspektywie – Bośnia i Hercegowina, o tyle obszar Kosowa w dalszym ciągu pozostaje tym fragmentem półwyspu, który trudno będzie zintegrować z Unią. Przyczyn należy upatrywać w jego nie do końca klarownym statusie oraz w błędnej polityce Brukseli w tym zakresie, gdzie w praktyce mamy do czynienia z formą protektoratu nad tym obszarem, co trudno uznać za rozwiązanie trwałe.

Najbliższe 10 lat powinno dać ostateczną odpowiedź dotyczącą przyszłości Bałkanów Zachodnich. Stabilność gospodarczą i polityczną może zapewnić w zasadzie tylko członkostwo w Unii. Trudno byłoby wskazać realną, przewidywalną alternatywę dla tego rozwiązania. Jeżeli Bruksela nie podejmie do tego problemu w sposób poważny, może się okazać, że w przyszłości państwa Bałkanów Zachodnich nie będą już zainteresowane przystąpieniem do Unii, biorąc pod uwagę przede wszystkim gospodarcze zaangażowanie Chin w tym regionie Europy. Gra toczy się zatem o poważną stawkę. Unijne instytucje powinny konkretnie nakreślić warunki przystąpienia do organizacji. Ogólne hasła dotyczące „walki z korupcją”, „demokratyzacji” czy też „równouprawnienia” nie wydają się na tym etapie wystarczające i przyciągające. Nie może to być głównym unijnym priorytetem, gdyż UE powinna się skupić – jak słusznie zauważa Łukasz Kołtuniak – przede wszystkim na sprawach infrastrukturalnych i wzmocnieniu regionu pod względem inwestycji i finansów⁴⁰, nie oddając go wpływowi chińskich inwestorów. W przeciwnym razie obszar ten ponownie może stać się niestabilny politycznie. Może się do tego przyczynić dalsze zwlekanie z otwarciem negocjacji z Macedonią i Albanią, a po ich otwarciu ich nadmierne przeciąganie.

⁴⁰ Pod tym względem zob. interesującą opinię: Ł. Kołtuniak, *Gra o Bałkany Zachodnie*, <https://klubjagiellonski.pl/2018/11/13/gra-o-balkany-zachodnie/> [dostęp: 21.06.2019].

Bibliografia

Opracowania:

- Gibas-Krzak D., *Serbsko-albański konflikt o Kosowo w XX wieku. Uwarunkowania – przebieg – konsekwencje*, Toruń 2009.
- Hebda W., *Tendencje niedemokratyczne w Republice Serbii po 2015 roku*, w: *Pomiędzy demokracją a autorytaryzmem. Doświadczenia polityczno-ustrojowe państw współczesnych*, red. J. Wojnicki, J. Zalesny, Warszawa 2018.
- Kozbiał K., *Unia Europejska jako czynnik stabilizacyjny na Bałkanach. Stan obecny i wyzwania na przyszłość*, w: *Unia Europejska jako współczesny aktor stosunków międzynarodowych*, red. J. Knopek, Toruń 2009.
- Luković M.D., *Kryzys kosowski oczyma Serbów. Bezpośrednie przyczyny, korzenie historyczne, przebieg i konsekwencje*, Belgrad 1999.
- Mihajić M., *Balkański kompleks niestabilności i bezpieczeństwa*, w: *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, red. R. Zięba, Warszawa 2008.
- Nowak-Far A., *Balkany Zachodnie a Unia Europejska – prawidłowości procesu integracji*, w: *Integracja Bałkanów Zachodnich z Unią Europejską*, red. A. Nowak-Far, Warszawa 2012.
- Pawłowski K., *Kosowo. Konflikt i interwencja*, Lublin 2008.
- Saczuk A., *Balkany Zachodnie – stan i perspektywy polityki rozszerzeniowej Unii Europejskiej*, w: *Integracja Bałkanów Zachodnich z Unią Europejską*, red. A. Nowak-Far, Warszawa 2012.
- Wybranowski D., *Chorwacja a Unia Europejska. Między stowarzyszeniem a integracją – wybrane problemy polityki UE na Bałkanach Zachodnich od lat 90. XX wieku do początku XXI wieku*, w: *Polityka sąsiedztwa Unii Europejskiej. Pomostowość czy buforowość?*, red. J. Jartyś, A. Staszczyk, Szczecin 2008.

Artykuły naukowe:

- Szpała M., *UE wobec Bałkanów Zachodnich: w poszukiwaniu nowych rozwiązań*, w: *Biuro Analiz Sejmowych*, „Infos” nr 14 (252) z 20 grudnia 2018 r.

Źródła internetowe:

- Albania i Macedonia Płn. w Unii Europejskiej. KE rekomenduje*, <https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-albania-i-macedonia-pln-w-unii-europejskiej-ke-rekomenduje-n,n1-d,3016594>.
- Bośnia i Hercegowina na I miejscu pod względem bezrobocia ludzi młodych w czołówce państw regionu*, <http://balkanistyka.org/bosnia-i-hercegowina-na-1-miejscu-pod-wzglem-bezrobocia-ludzi-mlodych-w-czolowce-panstwa-regionu/>.
- CIA World Factbook*, https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/wfbExt/region_eur.html.
- Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, 2018 Communication on EU Enlargement Policy, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417_strategy_paper_en.pdf.
- EU–Western Balkans Summit, Erklärung von Sofia, 17. Mai 2018*, https://www.consilium.europa.eu/media/34781/sofia-declaration_de.pdf.

- Freedom World 2019*, <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/freedom-world-2019>.
- Grecja. Parlament zaakceptował umowę z Macedonią ws. nazwy kraju, <https://www.eu-ractiv.pl/section/polityka-zagraniczna/news/grecja-parlament-zaakceptowal-umowe-z-macedonia-ws-nazwy-kraju/>.
- <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=te-c00114&plugin=1>.
- <https://rsf.org/en/ranking>.
- <https://www.transparency.org/cpi2018>.
- Jakóbowski J., Seroka M., *Szczyt w Dubrowniku: europeizacja i rozszerzenie formatu 16+1*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-04-17/szczyt-w-dubrowniku-europeizacja-i-rozszerzenie-formatu-161>.
- Kołtuniak Ł., *Gra o Bałkany Zachodnie*, <https://klubjagiellonski.pl/2018/11/13/gra-o-balkany-zachodnie/>.
- Kraje Bałkanów Zachodnich podpisały umowę o zniesieniu roamingu, <https://biznes.in-tertia.pl/wiadomosci/news/kraje-balkanow-zachodnich-podpisaly-umowe-o-zniesieniu-2608525,4199>.
- Macedonia traci ludzi przez drenaż mózgow*, <https://www.obserwatorfinansowy.pl/tematyka/makroekonomia/macedonia-traci-ludzi-przez-drenaz-mozgow/>.
- Macedonia Północna nikt tu nie wierzy w przyszłość*, <https://www.newsweek.pl/swiat/macedonia-polnocna-nikt-tu-nie-wierzy-w-przyszlosc/qf7610h>.
- Macedonia Referendum Records Low Turnout, Both Sides Claim Victory*, <http://www.balkaninsight.com/en/article/macedonia-name-referendum-marks-low-turnout-09-30-2018>.
- Oświadczanie o stanie Unii 2017*, https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/letter-of-intent-2017_pl.pdf.
- Overview – Instrument for Pre-accession Assistance*, https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/instruments/overview_en.
- Ranking*, <https://www.heritage.org/index/ranking>.
- Strategia dla Bałkanów Zachodnich*, Komunikat prasowy Komisji Europejskiej z 6 lutego 2018 r., [europa.eu/rapid/press-release_IP-18-561_pl.pdf](https://ec.europa.eu/rapid/press-release_IP-18-561_pl.pdf).
- Szpała M., *Chiny „wyręczają” Unię Europejską na Bałkanach Zachodnich*, https://www.wnp.pl/rynki-zagraniczne/chiny-wyreczaja-unie-europejska-na-balkanach-zachodnich,311981_1_0_0.html.
- Szpała M., *Macedonia: parlament za zmianą nazwy państwa*, <https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2019-01-15/macedonia-parlament-za-zmiana-nazwy-panstwa>.

Streszczenie:

Rozszerzenie Unii Europejskiej w kierunku Bałkanów pozostaje procesem niedokończonym. Szanse na członkostwo mają Serbia, Czarnogóra, Albania, Północna Macedonia, być może także Bośnia i Hercegowina oraz Kosowo. Aby mogło do tego dojść, muszą one jednak sprostać określonym wyzwaniom.

Rok 2018 będzie być może w przyszłości określany jako przełom, gdyż po wielu latach Bruksela powróciła do spotkań na szczycie z państwami regionu, przedstawiając nową agendę integracyjną i perspektywę członkostwa w UE Serbii i Czarnogóry w 2025 r. Wydaje się, że jest to ostatni moment na włączenie tych państw w orbitę zainteresowań Unii, tym bardziej że inni gracze (Chiny, Rosja, Turcja) także angażują się w tej części kontynentu.

Słowa kluczowe: Bałkany, rozszerzenie UE, integracja europejska, Serbia, Albania, Czarnogóra, Macedonia, Bośnia i Hercegowina, Kosowo.

The European Union's Western Balkans Enlargement as a Challenge for the Future Integration on the European Continent

Abstract:

The enlargement of the European Union towards the Western Balkans remains an unfinished process. Serbia, Montenegro, Albania, and Northern Macedonia, perhaps also Bosnia and Herzegovina and Kosovo, have perspective for membership. For this to happen, however, they must meet specific challenges.

The 2018 will perhaps be referred to as a breakthrough since after many years Brussels has returned to summit meetings with the countries of the Western Balkan region and it has been presenting a new integration agenda and the prospect of EU membership of Serbia and Montenegro in 2025. This seems to be the last moment to include these countries, which are in the orbit of the Union's interests. This is even more important for the EU as other players (China, Russia, Turkey) are also involved in this part of the continent.

Keywords: Western Balkans, EU enlargement, European integration, Serbia, Albania, Montenegro, Macedonia, Bosnia and Herzegovina, Kosovo.